

Deze pagina is overgezet naar een nieuw softwaresysteem en kan in de laatste versie tijdelijk worden bekeken en verder worden bewerkt op:

<https://christipedia.miraheze.org/wi...rkgeschiedenis>

Kerkgeschiedenis is de geschiedenis van de Christelijke kerk, of de geschiedenis van de christenheid, vanaf haar ontstaan bij de komst van de Heilige Geest rond het jaar 30, tot op heden.

Inhoud:

Begrip	2
Omvang	2
Aanvang	2
Bronnen	2
Methode	2
Verdeling	3
Oude kerkgeschiedenis (30 - 590 n.C.)	4
Kerkgeschiedenis der middeleeuwen (590 - 1517 n.C.)	4
Nieuwe kerkgeschiedenis (1517 - heden)	5
Beoefening der kerkgeschiedenis	5
Meer informatie	5
Bronnen	5
Voetnoten	5

Begrip

Kerkgeschiedenis in algemene zin is de beschrijving van het leven der kerk in zijn veelvuldige geledingen. De betekenis van de kerkgeschiedenis hangt ten nauwste samen met de voorstelling, welke men heeft van de "kerk". De Heilige Schrift noemt de kerk het "lichaam van Christus" (Ef. 1 : 23) en "Zijn gemeente" (Ef. 1 :22). De Nederlandse Geloofsbelijdenis noemt de kerk in art. 27 "de heilige vergadering der ware Christ-gelovigen allen hun zaligheid verwachtend in Jezus Christus, gewassen zijnde door Zijn bloed, geheiligd en verzegeld door de Heiligen Geest".

Deze kerk heeft twee zijden, namelijk een onzichtbare, welke naar God gekeerd is (wedergeboorte en geloof) en een zichtbare, welke naar de mens gekeerd is (leven en wandel). Wanneer in deze zichtbare verschijning een en ander georganiseerd, ingesteld wordt, bijvoorbeeld ambten, de viering van het avondmaal, de dienst van het Woord spreekt men van een *instituut*. De geschiedenis der kerk kan zich alleen bij het instituut bepalen. En dan is de kerkgeschiedenis de beschrijving van het leven der zichtbare verschijning van het lichaam van Christus in *institulaire* vorm.

Omvang

De geschiedenis van de (institutionaire) kerk is te onderscheiden van de geschiedenis van het christendom. Het begrip "Christendom" is veel ruimer van omvang dan het begrip "kerk". Het is bij de kerkgeschiedenis juist om het instituut der kerk te doen. De geschiedenis van het Christendom neemt alles op, wat onder invloed van de Christelijke geest geworden is, zoals de Christelijke wetenschap, kunst, filantropie; maar de geschiedenis der kerk bepaalt zich bij het institulaire leven van de kerk in de strikte zin van het woord. Daaronder rekenen wij a. haar stichting, b. haar uitbreiding (zending), c. haar inwendige toestand (leer en leven), d. haar inrichting (zoals de eredienst), e. haar regelingen (kerkrecht). Deze terreinen, ofschoon afzonderlijk behandeld, mogen niet los naast elkaar staan. De geschiedenis der kerk moet één geheel zijn, beheerst door één leidende gedachte.

Aanvang

De vraag is: waar neemt de kerkgeschiedenis een aanvang? Volgens de Heidelbergse Catechismus (Zondag 21) is de kerk er al van het begin der wereld. (Zie ook Nederlandse Geloofsbelijdenis art. 27). Dat is echter onjuist. De gemeente van Christus is ontstaan op de pinksterdag. Toen werden de gelovigen tot één lichaam samengevoegd, onder het hoofd Jezus Christus, geleid door de Heilige Geest die in de gemeente kwam wonen.

Bronnen

De bronnen voor de kerkgeschiedenis zijn deels geschrevene en deels ongeschrevene. Onder de geschrevene behoren de geschriften van het Nieuwe Testament, die, als geïnspireerd, bovenaan staan. Voorts de geschriften der apostolische vaders en der kerkvaders, de martelaarsboeken, de levens der heiligen, pausen en kloosterlingen, en niet minder de besluiten der kerkvergaderingen, belijdenisgeschriften, liturgische geschriften en de kerkelijke wetten. Tot de ongeschrevene behoren kerkelijke gebouwen, beelden, schilderijen enz.

Methode

Men kan van verschillende methoden spreken bij de behandeling van de kerkgeschiedschrijving^[2].

- a. De Schriftuurlijke methode. Deze wil rekening houden met de eerste oorzaken aller dingen, die liggen in God, maar tevens met de tweede oorzaken, die liggen in de mensen. Toegepast op de kerkgeschiedenis moet men letten op de leidingen van Christus met Zijn kerk, op de middelen, die Christus gebruikt om Zijn kerk te leiden tot het doel, dat God voor haar historie bepaalde.
- b. De pragmatische methode, welke haar oorsprong dankt aan Polybius, tracht de gebeurtenissen zo te boek te stellen, dat oorzaken en gevolgen duidelijk aan het licht treden. Dit pragmatisme werd op kerkhistorisch terrein o.a. voorgestaan door Schroeck, Spittier en Planck.
- c. De ideologische methode van G. W. F. Hegel gaat uit van de mening, dat alles, wat gebeurt, het gevolg is van een of andere leidende idee. 'Alles wirkliche ist vernünftig'. Zo zou men er toe kunnen komen, om eerst de geschiedenis uit te denken en ze dan te beschrijven, maar zo raakt men los van de historische bodem.
- d. De positivistische (of nomologische) methode van Comte. Deze wil de methode der natuurwetenschappen toepassen op de geschiedenis. Hier blijft geen plaats voor een leidende gedachte. Alles wordt hier beheerst door de ijzeren wet der noodzakelijkheid. Maar door bekwame historici is opgemerkt, dat het nog niet gelukt is, een enkele geschiedkundige wet te vinden, die allen overtuigde.
- f. De empirische methode van L. von Ranke. Deze methode wil de feiten, zonder ze vooraf gewaardeerd te hebben, voraussetzungslos voorstellen, maar rekening houden met de grote factor der evolutie. J. G. R. Acquoy paste deze methode toe op de kerkgeschiedenis.

Verdeling

Men kan de volgende tijdsindeling maken^[1]:

1. 30 - 590 n.C.: Oude kerkgeschiedenis

Van de stichting der eerste Christelijke kerk (c. 30 n.C.) tot paus Gregorius I (590 n.C.).

1. c. 30 - c. 100 n.C.: de Apostolische eeuw, de vroege kerk
De stichting van de gemeente op het Pinksterfeest en haar ontwikkeling in de tijd der apostelen tot ongeveer het jaar 100.
2. 100 - 323: De wording van de katholieke kerk
Het ontstaan en de ontwikkeling van de katholieke kerk tot op Constantijn de Grote (323 n.Chr.)
3. 323 - 590: De Grieks-Romeinse rijkskerk.
Van het jaar 323 tot Gregorius I 590.

2. 590 - 1517 n.C.: Kerkgeschiedenis der middeleeuwen

Van Gregorius I tot de Reformatie.

1. 590 - 1073: Het ontstaan van de Romaans-Germaanse kerk.
Van het jaar 590 tot Gregorius VII (1073 n.C.)

2. 1073 - 1294: De bloeitijd van de pauselijke kerk
Van Gregorius VII (1073 n.C.) tot Bonifacius VIII (1294 n.C.)
3. 1294 - 1517: Het verval van de pauselijke kerk.
Van Bonifacius VIII (1294 n.C.) tot de Reformatie (1517 n.C.)

3. 1517-heden: Nieuwe kerkgeschiedenis

Van de Reformatie tot heden

1. 1517-1648: Reformatie en Contra-Reformatie.
Van de hervorming tot op de Westphaalse vrede
2. 1648 - 18e eeuw: De kerk in de tijd van het Piëtisme en de Aufklärung (Verlichting).
3. einde 18e eeuw - heden

De kerkgeschiedenis kan op verschillende gronden worden ingedeeld. De oudste indeling is misschien die in Openbaring 2 en 3, die volgens sommige uitleggers een vooraf geopenbaarde kerkgeschiedenis in hoofdtrekken biedt: het begint met de kerk die haar eerste liefde verlaat (Efeze) eindigt met de lauwe zelfvoldane kerk van de eindtijd (Laodicea).

Behalve die 'profetische' indeling is de oudste indeling die in *boeken*, zoals men die vindt bij Eusebius en Theodoretus. Deze indeling is zeer uitwendig, want niet elk boek (Eusebius heeft er tien en Theodoretus vijf) bevat een nieuwe zaak.

Evenmin is aan te bevelen de verdeling in *eeuwen*, zoals men die vindt in de *Maagdenburger Centuriën*. Deze indeling is te kunstmatig. Immers, elke nieuwe eeuw bracht geen nieuwe wending in de historie.

De beste indeling is die in *perioden*. De eerste, die zulk een indeling leverde was *Hornius* (1666). Men moet bij het kiezen van perioden letten op die gebeurtenissen, die van bijzonderen invloed geweest zijn op de historie. Maar dan mogen die gebeurtenissen alleen ontleend worden aan de historie der kerk. Men moet bijv. bij Karel de Grote geen nieuwe periode laten aanvangen, want zijn leven en arbeid behoort bij de wereldhistorie.

Oude kerkgeschiedenis (30 - 590 n.C.)

De tijd van de oude kerkgeschiedenis begint met de geboorte van de gemeente van Jezus Christus op de pinksterdag. De gemeente breidt zich snel uit, doorstaat verdrukking en vervolging en wordt tenslotte de Grieks-Romeinse rijkskerk.

Voor het hoofdartikel over de oude kerkgeschiedenis, zie [Oude Kerkgeschiedenis](#)

Kerkgeschiedenis der middeleeuwen (590 - 1517 n.C.)

In de Middeleeuwen zien we eerst, hoe de kerk de Germaanse volken in haar schoot opneemt. Onder die volken bemerken wij een sterke begeerte om te hebben één grote *staatskerk*. Bij de pausen bemerken wij omgekeerd de neiging om te heersen over de kerk. Zij wilden een *kerkstaat* (strijd tussen keizer en paus). De éne Katholieke kerk scheurde in twee delen. In de Oosterse kerk was een streven naar *caesaropapie*, in de Westerse een begeerte naar *hierarchie*.

Naast het pausdom ontwikkelt zich het *monnikenwezen*, en het waren vooral de bedelmonniken, die een macht schiepen van verstrekkende gevolgen. In de kerk ontwikkelt zich het dogma onder de stuwkracht der scholen (*Scholastiek*). De rechten van het hart zoeken een weg in de *Mystiek*. Tenslotte bemerken wij aan het einde van dit tijdperk een begeerte naar *Reformatie*, hetzij door de kerk zelf op haar reformatorische concilies, hetzij door afzonderlijke secten of personen (Hus, Wyclif enz.).

Zie [Kerkgeschiedenis der middeleeuwen](#) voor het hoofdartikel over dit onderwerp.

Nieuwe kerkgeschiedenis (1517 - heden)

De nieuwe geschiedenis vangt aan met het machtig feit de *Reformatie*. De Roomse kerk had haar kracht gezocht en gevonden in het *uitwendige*, de Reformatie riep terug naar het *inwendige* leven van het geloof. De Roomse kerk had haar kracht in het ambt, in het sacrament, in de goede werken, de Reformatie riep terug naar het Woord van de Heer en de leer der rechtvaardiging alleen door het geloof.

Zie [Nieuwe Kerkgeschiedenis](#) voor het hoofdartikel over dit onderwerp

Beoefening der kerkgeschiedenis

De eerste kerkgeschiedschrijver, die dan ook de "vader der kerkgeschiedenis" genoemd wordt, was [Eusebius](#), opziener ofwel bisschop van Cesarea. Zijn *Kerkelijke Geschiedenis* loopt tot 324. In de 5de eeuw werd zijn arbeid voortgezet door Socrates, Sozomenus en Theodoretus. In de 6de eeuw sloot zich daarbij aan Evagius. Al deze arbeid geschiedde in het Oosten.

De Westerse kerk bepaalde zich tot het vertalen en bewerken van wat het Oosten geleverd had. Rufinus schreef een overzetting van Eusebius in het Latijn en zette de historie voort tot 395. Cassiodorus maakte een compilatie uit Socrates e. a. Zijn boek *historia ecclesiastica triparta* bleef tot de Reformatie in gebruik.

Na de Reformatie werd door enkele Lutherse godgeleerden, aan wier hoofd M. Flacius stond, een kerkgeschiedenis geschreven in dertien delen, de *Maagdenburger Centuriën* genoemd (1559-1574). De Rooms en kwamen tegen deze geschiedenisbeschrijving op en Caesar Baronius schreef zijn *Annales* in 12 delen (1588).

In de 18de eeuw werd de geschiedenis o.a. beoefend door J. L. Mosheim (gest. 1755) en S. J. Baumgarten. Vooral in de 19de eeuw maakte de kerkgeschiedschrijving grote vorderingen. A. Neander (gest. 1850) vormde een school, waaruit verschillende beoefenaars der kerkgeschiedenis voortkwamen, o. a. K. R. Hagenbach (gest. 1874) en Ph. Schaff, die later naar Amerika toog.

Voorts moeten van Protestantse zijde genoemd worden J. H. L. Gieseler (gest. 1874), K. von Hase (gest. 1890) en J. H. Kurtz (gest. 1890). Verder zijn te noemen J. J. Herzog, A. Harnack, A. Hauck, W. Möller, K. Müller, G. Krüger, R. Sohm, K. von Schubert, K. Heussi, H. Appel e. a. In Nederland waren daar de mannen uit de humanistisch-getinte school van H. J. Rooyards (gest. 1854), N. C. Kist (gest. 1859) en W. Moll (gest. 1879). Voorts de empirische school van J. G. R. Acquoy (gest. 1896) en F. Pijper (gest. 1926). Van Gereformeerde zijde moeten genoemd worden voornamelijk om de behandeling van het tijdperk der Reformatie: A. Kuyper, F. L. Rutgers, H. H. Kuyper e. a.

Meer informatie

[J.H. Landwehr](#), *Beknopt leerboek der kerk geschiedenis*. Kampen: Kok, 5^e vermeerderde druk 1929.

Bronnen

In dit lemma is tekst verwerkt uit:

- Joh. Heinr. Kurz, J.E. van Toorenenbergen, *Beknopt leerboek der Kerkgeschiedenis*. Utrecht: 1884.
- *Christelijke Encyclopaedie voor het Nederlandsche Volk*. Kampen: Kok, 1925-1931.

Voetnoten

[1. ?](#) Naar J.H. Landwehr, *Kerkgeschiedenis*, artikel in: *Christelijke Encyclopaedie voor het Nederlandsche Volk*. Kampen: Kok, 1925-1931.

[2. ?](#) Deze methoden worden onderscheiden door J.H. Landwehr, *Kerkgeschiedenis*, artikel in: *Christelijke Encyclopaedie voor het Nederlandsche Volk*. Kampen: Kok, 1925-1931.